

Jamal på tommelfingeren

Kan det mon lade sig gøre at tomle rundt i en sibirisk ødemark to gange større end Danmark? Svaret er ja, hvis man tager helikoptere, tog, rensdyrslæder og gummibåde til hjælp. Men det er bestemt ikke så nemt, som jeg troede, og det kræver, at man ind imellem går lidt længere, end man først regnede med. En gåtur, som jeg troede, skulle have endt efter 150 km, blev stille og roligt udvidet til 350 km. Læren af denne lektie er klar: Når du befinder dig nord for polarcirklen, så er det mest pålidelige transportmiddel dine egne ben – og nå ja, så måske også lige rensdyrslæder.

Havisen ligger stadig tæt under land, da jeg i begyndelsen af juli lander i landsbyen Sejakha, fire timers helikopterflyvning nord for polarcirklen. Folk går hurtigt hvert til sidst, og inden jeg ser mig om, står jeg alene tilbage på den lille helikopterlandingsplads. Jeg tager en dyb indånding af den friske artiske luft og går over mod lufthavnsbygningen – et skur på størrelse med en dagligstue. "Findes der et hotel i Sejakha?", spørger jeg naivt den første og bedste person, som ser ud til at vide noget. Det gør der selvfølgelig ikke. Med 1500 indbyggere og helikopterforbindelse kun én gang om ugen er hotelbranchen ikke den mest oplagte business i Sejakha. Men direktøren for det lokale rensdyr-statsbrug bliver straks hidkaldt – man mener, at han sikkert kan hjælpe med et eller andet. Timofej, som han hedder, er en rund og trivelig person, som straks forstår mit behov. Jeg er ikke i tvivl om, at han ville gøre hvad han kan for at hjælpe mig. Efter en frokost i hans eget hjem, tilbyder han, at jeg kan overnatte i statsbrugets gæstehus kvit og frit. Bagefter går vi over på hans kontor for at snakke om mine videre rejseplaner. Kontoret er stort som en gildesal. I den ene ende står Timofejs arbejdsbord og en stol, men bortset fra det, er der helt tomt. Så der er rigelig plads til at folde mine medbragte kort over Jamalhalvøen ud. For de uindviede må jeg hellere forklare lidt om Jamalhalvøen og mine rejseplaner denne sommer. Hvis du mener, du har hørt denne sang før, så kan du roligt springe de næste par afsnit over.

Om Jamalhalvøen og mine planer

Jamalhalvøen er et tundraområde nord for polarcirklen i det nordvestlige Sibibiren – cirka to gange så stort som Danmark. Her driver omkring 5000 rensdyrnomader (de såkaldte nenetser) rundt med store rensdyrflokke både sommer om vinter. I modsætning til fx samerne, så lever nenetserne stadig som rigtige nomader. Året rundt bor de i deres tipilignende telte kaldet for 'tjum' (husk det ord, det dukker op igen senere) og har ganske lange migrations-ruter. Nogle nomader tilbagelægger således helt op til 1200-1500 km på et år. I det tidlige forår bryder de op fra deres vinterlejre syd for Ob-bugten og vandrer med renerne nordpå mod havet, som de når i løbet af sommeren. Her vender de rundt og vandrer igen sydpå ad stort set samme rute. Cirka halvdelen af nomaderne er ansat under et af de lokale rensdyr-statsbrug (der findes fire i alt på Jamal), hvor de arbejder i de såkaldte 'brigader'. Brigaderne består typisk af 7-8 familier, der vandrer sammen og passer både statsbrugets og egne rener – flokke der kan være så store som 8000-9000 rener. De øvrige 50% af nomaderne, som ikke arbejder for statsbruget, er såkaldte 'private' nomader, som udelukkende passer sine egne rener – som regel vandrer de rundt 2-4 familier sammen for at deles om arbejdsopgaverne.

Jamalhalvøen er så godt som blottet for infrastruktur – og så alligevel ikke helt. For den nordlige del af halvøen gemmer på en af verdens største naturgas-reserver, og det har Rusland med Gazprom i spidsen tænkt sig at udnytte. I løbet af de sidste 10-15 år har man således været igang med et imponerende, men til dels vanvittigt projekt: At bygge en 1-sporet jernbane 500 km nordpå over tundraen til gasfelterne i 'Bovanenkovo', hvor man fra 2012 regner med, at gassen skal flyde sydpå gennem store rørsystemer til Europa. Men bortset fra jernbanen og visse 'punktvisse' gasrelaterede civilisationer (boresteder m.m.), så er der kun enkelte små landsbyer sydpå (og et par stykker langs østkysten – deriblandt Sejakha), hvor man kan finde noget som

minder om civilisation. Resten er tundra, tundra og atter tundra – det meste fladt som en pandekage og med søer og floder overalt.

Min plan for denne sommerferie (to måneder i alt) var at koble mig på en af de nordlige nomadegrupper og følges med dem under deres vandring nordpå til Karahavet. Problemet var bare lige, hvordan jeg skulle finde sådan en gruppe. Nomaderne kan hverken kontaktes på telefon eller email, så et sådan projekt er afhængigt af, at man møder nogen, som kan sige, hvor nomaderne står – eller at man opsøger heldet og tilfældigvis selv støder ind i dem. Videre gik mine planer sådan set ikke. Bortset fra, at jeg efter at have vandret sammen med nomaderne, formentlig ville forsøge at vandre sydpå på egen hånd et stykke og derfra fortsætte med båd langs havet, efterfulgt af et lift med Gazproms togbane sydpå til én af de brigader, som jeg tidligere har besøgt. Og nu tilbage til historien...

Et helikopterlift

Timofej forstår straks min plan og vil hjertens gerne hjælpe, hvis han kan. Problemet er bare, at hans egne brigader på dette tidspunkt befinder sig langt fra Sejakha, og at der næppe vil blive nogen mulighed for et helikopterlift den næste måneds tid. Han klør sig lidt i hovedet og kommer frem til, at det nok vil være bedst, hvis jeg får et helikopterlift vestpå til gasfelterne ved Bovanenkovo. Her vil sandsynligheden for at møde nogle af de andre brigader fra statsbruget i Yar-Sale være ganske stor – men som sagt, der er lige et helikopterlift på et par hundrede kilometer, som først skal løses. Der er ingen fast rutefart til Bovanenkovo – kun charterede flyvninger.

Der går et par dage, hvor jeg forsøger at knække nødden med en alternativ løsning. Hvis man tager de optimistiske briller på, så er der faktisk en stort set komplet vandvej fra Sejakha til Bovanenkovo. Om ikke andet, så i hvert fald halvvejs til nogle store søer, hvorfra man så kan vandre de sidste 90 km. Der er masser af motorbåde i Sejakha, men de lokale er alligevel ikke helt med på projektet. Vandstanden i floderne er lav på dette tidspunkt, og særligt ideen om at vandre det sidste stykke vurderer de som værende fuldstændig vanvittig. "Du bliver ædt op af myg, når boomet først kommer", siger de. Og ingen lokale har desuden fantasi til at forestille sig, at det kan lade sig gøre at vandre 90 km på den svampede tundra med en tung rygsæk som min. I løbet af 24 timer er jeg blevet kendt i landsbyen som den skøre dansker, der ville vandre til Bovanenkovo.

Løsningen kommer allerede på tredjedagen, hvilket regnes for kort ventetid på disse breddegrader. Sanja, chefen for lufthavnens brændstofforsyning, kan fortælle, at der snart vil lande en helikopter sydfra, som skal have fyldt tankene op, inden den flyver videre vestpå til Bovanenkovo. I en infernalsk larm, mens rotoren stadig kører og piloten er på vej til at lette igen, får Sjenja spurgt, om de har plads til en passager mere. Det har de heldigvis, og et kort øjeblik efter sidder jeg hævet et par hundrede meter over jorden, blandt kartoffelsække og andet habbengut, og er sammen med fem gasarbejdere på vej mod Bovanenkovos gasfelter.

På vej mod Karahavet

Fra luften kan jeg se, hvordan Bovanenkovo ikke er ét isoleret område, som jeg havde troet, men derimod består af mange mindre 'landsbyer', som er forbundet med betonveje eller blot hjulspor. Et noget underligt syn her på den ellers endeløse tundra. Vores helikopter lander i en 'landsby', som sørger for elforsyningen til et større område. Ti eller flere turbiner kører på højtryk og gør det næsten umuligt at snakke sammen. Allerede fra luften har jeg spottet tre tjunmer (teltene som nomaderne bor i), som står blot én kilometer fra landsbyen. Jeg tager chancen og går derhen med det samme. Jo før jeg kommer væk fra dette støj-inferno, jo bedre.

Det viser sig at være private rensdyrnomader, tre familier fra landsbyen Yar-Sale, som er på vej nordpå mod Karahavet. Manden i den ene familie, Sasha Khudi, synes det lyder som en rigtig god ide, at jeg følges med dem de næste par uger til havet. De øvrige to mænd er tilsyneladende også med på ideen. Og kvinderne – ja, de har ikke så meget at skulle sige omkring den slags beslutninger.

Karavanekørsel

Allerede samme dag pakker nomaderne lejren sammen for at rejse videre. Eller det vil sige, først hen under aften begynder nedpakningen. Fra slutningen af juni og en måned frem er der midnatsol på disse breddegrader, og de fleste nomader flytter derfor først lejr om natten eller sent om aftenen. Renerne er mere rolige og har flere kræfter på dette tidspunkt, hvor temperaturen er lavere og myggene færre.

Mens rensdyrene, der skal trække de tungt lastede slæder, er ved at blive indfanget af nomaderne (en lang proces, som foregår med lasso og ved at flokken til sidst bliver gennet ind i en slags bås formet af fiskenet og stolper, så nomaderne i ro og mag kan vandre rundt inde i flokken og udvælge de bedste rener), slår vejret om med en hastighed, som er typisk for Jamal. Fra at have været et behageligt sommervejr med solskin og 18 grader, blæser der pludselig en kraftig vind fra nord, som bringer regnbyger og tætte tåger med sig. Temperaturen dropper til omkring 5 grader, så de tykke sweatre blev fundet frem. Det vil sige, nomaderne finder blot deres rensdyranoraker frem i sådan et vejr, og så tager de en poncho udover, hvis regnen fortsætter. Da slæderne er pakket og renerne spændt for, sætter karavanen i gang på samme måde, som den har gjort, så længe der har været rensdyrnomader til. Én efter én glider nomaderne ind i karavanen med sit eget rensdyrspannd og 4-5 efterfølgende slæder, som hver bliver trukket af et par rener. Nomaderne sidder det meste af tiden på den forreste slæde og styrer renerne med en tøjle og en lang stav på tre meter. De rener som er dovne, eller forsøger at spise for meget undervejs, får et gok bagi med staven.

Midt om natten kommer vi til én af de betonveje, som forbinder Bovanenkovos landsbyer med hinanden. Selv om Gazprom har lovet at lave korridorer til nomaderne, så er det ikke sket alle steder – eller informationen om hvor korridorerne befinder sig, er ikke blevet givet videre. Sasha finder et par skovle frem fra slæderne, og helt rutinemæssigt begynder mændene at kaste sand op på betonen, henover et stykke filt tæppe, som de først har lagt ud. Det tager vel en halv times tid, før det hele er klart, og renerne kan trække slæderne henover vejen. Jeg behøver vel næppe fortælle, at Gazprom ikke har nogen høj stjerne hos disse tre familier. "De ødelægger vores ruter med betonveje, de rejser boretårne på steder, hvor vi tidligere havde vores lejre, og så ødelægger de søer, hvor vi tidligere fangede fisk". Sandt er det, at der nok mindst er et par hundrede nomader, som bliver kraftigt berørt af Ruslands gasprojekt på Jamal, og familierne her er blandt dem. Men hvis jeg var russer, så ville jeg nok også kunne se det modsatte argument og holde på at gasprojektet er nødvendigt for Rusland. Det er trods alt et begrænset område af Jamal det går udover, og der sidder over 100 mio. russere længere sydpå, som godt kan se ideen i, at Rusland skal sælge noget gas til Europa for vestlig valuta.

På kantinebesøg i Bovanenkovo

Først ud på morgenstunden når vi frem til bestemmelsesstedet. Tjummen er kvindernes domæne, og det er dem, som sørger for, at stavene bliver sat rigtigt i jorden. Derefter hjælpes alle med at få teltdugen på plads, som på denne årstid består af kanvas og filt og derfor er lettere at rejse rundt med end de tunge rensdyrskind, der bruges om vinteren. På under en halv time er tjummen rejst og giver læ for natten. Indenfor i midten er der åbent ildsted, hvor kvinden på utrolig vis sørger for at holde gang i et bål, uanset hvor lidt brænde der er, og hvor vådt det end måtte være. Brændet består udelukkende af pilekviste fra buske, som vokser på tundraen.

Jeg har fra starten besluttet, at jeg vil sove i mit eget medbragte telt. Dels kan jeg se, at Sashas tjum allerede er godt fyldt op (konen, fem børn, konens søster og hendes to børn). Desuden gør det heller ikke noget med lidt privatliv, når man skal være sammen med den samme familie i to uger – særligt ikke, når det er en familie, man ikke kender på forhånd.

Efter et par dage har nyhedens interesse omkring mig heldigvis lagt sig, og jeg forsøger så vidt muligt at glide ind i familiernes dagligdag ved at hjælpe til med det, jeg kan. Sashas kone kommer jeg dog aldrig rigtig på bølgelængde med – jeg ved ikke, om det bare er hendes underbid der gør, at jeg bliver i tvivl om hun er træt af mit selskab, men Sasha trækker så meget i

den anden retning, at jeg kommer frem til, at det vist kan være lige gyldigt at bekymre sig om. En af de første dage, hvor vi stadig er tæt på betonvejene, tager jeg med Sasha ind til kantinen i Bovanenkovovo og køber et mindre lager af kiks, te, smør, pasta m.m. til familien. Sasha forsøger at sælge en sæk med friskfanget fisk, hvilket faktisk lykkes til sidst. De bliver straks omsat til én liter 96% finsprit, destilleret af selveste kantinechefen.

Maden i en tjum

Kantinechefen er flink og byder på frokost fra de store koge gryder, selv om vi kommer udenfor spisetid. Allerede på det tidspunkt er det et kærkomment afbræk fra den kost, som jeg får hos nomaderne, og som skal vise sig at blive stort den samme de næste to måneder. Kort fortalt, så består kosten hos de tre familier udelukkende af fisk fanget i søer og åer. Når fisken er frisk, så bliver den spist rå med skind og det hele. Når den er mindre frisk, så bliver den kogt, eller i sjældnere tilfælde stegt. Når der ikke er fisk i nettet, så bliver der ikke sagt så meget. I stedet bliver det sædvanlig tørrede brød sat frem sammen med smøret. Sammen med en kop te er det så aftensmaden. Pastaen bliver gemt, formentlig til efteråret, hvor det bliver koldere og kødsæsonen går i gang (nomaderne venter helst med at slagte renerne til efteråret, hvor skindet er mere anvendeligt til fremstilling af klæder m.m.). Det er mere end én aften, at jeg må krybe sulten i soveposen og drømme om kantinemat og Lagkagebageren. Ingen tvivl om, at disse tre familier er fattigere end de nomader fra statsbruget (brigaderne), som jeg tidligere har været sammen med.

Når vi nu er ved det med maden, så er det ikke kun ensformigheden og manglen på den, der kan være et problem. Det er også måden, den bliver spist på. Når man spiser i en tjum, så sidder man på rensdyrskind omkring et lavt bord, hvor maden bliver sat frem. Fisken ligger i en skål eller på et fad, hvorfra man hver især skærer et passende stykke, som man som fremmed så sidder og fumler med i hånden eller på bordet (nensetserne holder som regel et stort stykke fisk mellem tænderne og skærer det elegant over med en kniv, som føres faretruende tæt på hagen – et kunststykke jeg ikke har haft lyst til at kopiere). Det er ikke det værste. Værre er det med smør eller fx syltetøj (sidstnævnte er en sjældenhed og forsvinder ligeså hurtigt som kødlunser for en flok piratfisk). Her stikker hver sin egen ske ned i krukken, og hvis der er småbørn tilstede (hvad der næsten altid er – nomaderne får typisk 5-6 børn), så kan det også være en finger, der bliver brugt i stedet for skeen. Hygiejnen er med andre ord ikke i top, men når det så er sagt, så skal det også siges, at jeg kun et par gange har oplevet at have haft dårlig mave under mine efterhånden 7 rejser til Jamalhalvøen. Og den ene gang var formentlig pga. et stykke for gammelt rensdyrkød.

Myggeboomet

Som dagene skrider frem og vi nærmer os Karahavet, bliver landskabet mere fladt og 'arktisk' at se på. Jeg tror aldrig, jeg bliver træt af det særlige lys som opstår her nord for polarcirklen fra 9-tiden om aftenen og fremefter, hvor solen står lavt: Et lys med en ekstrem varm glød og lange skygger, som næsten altid gør sig godt på foto. Midnatssolen ændrer desuden døgnrytmen for os alle – og det er ikke kun på de dage, hvor lejren skal flyttes. Kun de færreste står op før kl. 13-14 og går i seng før kl. 3-4 om natten.

Myggeboomet har efterhånden også indtruffet og er endnu en grund til at udskyde aktiviteterne til aftenen og natten, hvor det som regel bliver lidt koldere og derfor sværere at være myg. Hvis ikke man har oplevet myggesæsonen i artiske egne, så er det nok svært at forestille sig. Når det er værst, så flyver de så tæt, at man ikke kan undgå at få dem i mund og næse, når blot man trækker vejret. God myggeolie hjælper, men de generer stadig og kan være en pestilens, særligt på de dage, hvor det er næsten vindstille (hvilket heldigvis er en sjældenhed på Jamalhalvøen). Her er tjummen dog genial, idet det åbne ildsted genererer så meget røg, at de fleste myg bliver holdt på afstand. Myggene driver renere til vanvid og får dem til at gå hvileløst rundt i cirkler. Nomaderne har som regel store sprayflasker med myggeolie, men de bruger det kun sjældent på sig selv. I stedet sprøjter de renerne, når de er mest plaget af myg og derfor spiser dårligt.

Videre til fods

Som vi nærer os Karahavet og sidste lejr, inden familierne igen vender næsen sydpå, begynder jeg at lægge planer for min videre rejse. Efter at have gransket kortene, kommer jeg frem til, at det kunne være interessant at forsøge og gå sydpå til den tidligere militærbase 'Morrasale' ved Karahavet. Det er en strækning på ca. 150 km, og jeg har stadig en del frysetørret mad m.m. i rygsækken, som jeg har haft med hjemmefra. Sasha og mændene i de to andre familier synes umiddelbart det lyder som en noget vovet, men interessant ide. "På denne årstid kan du vandre fra tjum til tjum – alle nomaderne står ved havet nu, tæt på din rute", siger Sasha. "Ja, og du vil blive den første nogensinde, som går den rute til fods", tilføjer Georgi helt opstemt. Men helt uskeptiske er de nu ikke. "Det er ikke sikkert, du kan finde nogen i Morrasale, som vil sejle dig videre sydpå i en motorbåd". "Der bor kun tre familier, som lever af at fiske, og så er der en lille vejrstation bemanded af 2-3 russere", fortæller Sasha.

Sasha får mig overtalt til at vente på en helikopter, som efter sigende snart skal komme for at købe afsavede rensdyrgeværer af familierne (sælges videre til japanere, som bruger det til fremstilling af potensmiddel). "Jeg er sikker på, at den flyver videre sydpå i retning mod Morrasale for at samle flere geværer ind" "Du kan få et lift med den", siger Sasha. Da helikopteren endelig kommer, med flere dages forsinkelse, så viser det sig, at den flyver tilbage til Bovanenkovo – og at den i øvrigt ikke tager passagerer med, fordi den flyver illegalt. Piloterne bliver givetvis betalt under bordet for at flyve rundt og indsamle rensdyrgeværer i de korte perioder, hvor Gazprom ikke bruger helikopterne.

Få timer efter det ligegyldige helikopterbesøg har jeg pakket rygsækken og er på vej sydpå til fods – med 40 kg i sækken og en slunken mave ovenpå 14 dage med fisk, fisk og atter fisk. Klokkeren er ét om natten, men jeg er klar til, at der skal ske noget andet og bliver helt opstemt i den artiske nat ved tanken om at være på egen hånd og på vej mod det ukendte.

Møde med 8. brigade

Den første nat slår jeg lejr tæt ved en gammel gravplads, som formentlig er mindst 100 år gammel. Nenetserne begraver deres døde i kister, som bliver sat oven på jorden. Permafrosten har formentlig været med til at udvikle denne tradition. Ved siden af kisten står en rensdyrslæde, som afdøde i sin tid selv har bygget, og i kisten sammen med den døde lægges krus, potter og andet service. Halvdelen af de ca. 10 kister er gået lettere i stykker pga. vind og vejr, så kranierne, og det der er tilbage af skelletterne, ligger blottet. Jeg dvæler lidt ved gravstedet og forestiller mig, hvordan det mon har været et være rejsende på Jamalhalvøen for 100 år siden. Sikkert endnu mere vildt og fremmed end i dag, men det siges, at traditionerne blandt nomaderne ikke har ændret sig meget. I dag bliver de fleste nomader dog bragt tilbage til gravsteder nær landsbyerne, når de dør, men der er stadig nogle, som bliver begravet på tundraen i gamle familie-gravsteder.

Efter et par dages vandring er jeg tæt på den første store forhindring: Mordyjakha-floden, som er så bred og dyb, at den kræver jeg finder nogle nomader, som har en gummibåd. Nomaderne rejser altid rundt med en gummibåd i bagagen, så de kan krydse de store floder, mens renerne selv svømmer over med de flydende slæder efter sig. Mens jeg sidder ved min højtplacerede lejrplads med en fantastisk udsigt og tilbereder aftensmaden over primussen, hører jeg pludselig hundeglam. Bag en bakketop, 500 meter borte, dukker en karavane frem med mindst 70 slæder. Det er 8. brigade fra Yar-Sale, som er ved at flytte lejr. Et fantastisk syn, som giver mig fornemmelsen af at være tilbage på Marco Polos tid, hvis ikke det lige var for primussen, som står og hvæser ved siden af mig. Karavanen fortsætter videre forbi mig, og kort tid efter kan jeg et par kilometer ude i horisonten se brigadens 8 kegleformede tjummer blive rejst.

I en lille båd der gynger

Næste formiddag vandrer jeg over til brigaden, som allerede har lagt mærke til mit telt aftenen før. Jeg bliver budt på te hos Anatolia og hans familie, som er nysgerrige efter at finde ud af mere om den underlige udlændinge, som vandrer alene rundt på tundraen. Jeg forklarer, at jeg

behøver hjælp med et lift over Mordyakha, og Anatolia er ikke sen til at fortælle, at han rent faktisk har en gummibåd, som ligger ved en sø én kilometer borte. “Men hvor meget vil du betale?” “Ingen vil tage turen over Mordyakha med en tung rygsæk som din, uden at få noget for det”, siger Anatolia. Vi bliver enige om 500 kroner, hvilket jeg synes lyder af lidt rigeligt for at krydse en flod, men jeg må senere sande, at det nærmest er latterligt lidt.

Klokken otte om aftenen vandrer vi ned til gummibåden ved søen og begynder projektet. Mordyakha består på dette sted af tre store, parallelle floder, som alle skal krydses, før jeg er i mål. Gummibåden er så lille, at der kun er plads til Anatolia og min rygsæk – den minder grangiveligt om en billig legebåd købt til børn ved stranden. Jeg vandrer langs bredden, mens Anatolia følger en lille elv, der har forbindelse med den første af de store tre floder. Det næste halve døgn bliver noget af en strabadserende tur. Modvinden er så kraftigt, at Anatolia højst kan ro et par kilometer i timen, så det tager sin tid bare at ro de første 4 kilometer mod deltaet. Ind imellem skal han også hjælpe mig over på den anden side af mindre krydsende bifloder, så det er allerede blevet midnat, inden vi foretager den første overbæring, som skal bringe os over til den anden flod. Det meste står under vand her i deltaet, så en overbæring med gummibåd og rygsæk på bare én kilometer er noget af en udfordring. Men overbæringen fra 2. til 3. flod slår dem alle og trækker søm ud af os begge. Tågen ruller ind fra havet og gør det umuligt at orientere sig i deltaområdet. Vi har snart gået i 10 timer og tørster begge – alt vand i området er salt pga. tidevandet fra havet og umuligt at drikke. Endelig dukker den sidste og største flod op – selve Mordyakha. Den er bred som et ondt år, og den kraftige vind fra havet gør det umuligt at krydse den her i den lille gummibåd. Anatolia kan ikke svømme, og jeg skal heller ikke nyde noget af at kæntre midt ude i de kolde vand. Vi må bide i det sure æble og vandre 4-5 km op ad floden for at finde et smallere sted at krydse. Bredden er blød som en badesvamp at gå på – flere steder er der kviksands-agtige områder, som er ved at trække gummistøvlerne af os begge. Klokken 7 om morgenen når vi endeligt et sted, hvor Anatolia godt tør krydse. Overfarten foregår ad to omgange – først med rygsækken, og så med mig. Da vi sidder på floden, er jeg glad for at vi ikke gjorde forsøget tættere på havet. Bølgerne her er så høje, at båden vipper faretruende, da vi er ude på midten. Heldigvis går det godt, og vel ovre på den anden side finder vi en sø, som ikke er salt. Jeg sætter gang i primussen for at lave te og mad til os begge. Efter 11 timer på farten tager Anatolia sig højst tid til at slappe af i halvanden time, inden han tager turen tilbage ad samme rute. Utroligt, manden er 55 år! Selv skal jeg ikke nyde noget af at gentage turen uden lidt hvile.

At sove i en tjum

De næste par dage går efter planen. Jeg møder både 1. og 2. brigade fra Yar-Sale, der alle undrer sig dybt over den mærkelig dansker, der har tænkt sig at vandre til Morrasale. Men gæstfriheden er stor, og jeg sover hos begge brigader, denne gang i en tjum i stedet for mit medbragte telt. Det at sove i en tjum, kan være noget af en oplevelse – det er lidt ligesom at sove på sovesal i et hostel, bare med den forskel, at man ikke har sin egen seng. I en tjum sover alle ved siden af hinanden på rensdyrskind. Og 'alle' skal forstås bogstaveligt. Mænd, kvinder, børn, gamle, syge, osv. Så det er noget af et støjbillede, der kan opstå ud på natten, når et spædbarn begynder at vræle, når en gammel mand hoster blod op fra sin kroniske bronkitis, eller når sidemanden snorker. Det er heller ikke ualmindeligt, at nomaderne holder indfangede falkeunger som husdyr, eller at rensdyrkalve, som af en eller anden årsag har mistet deres mor, tages ind i teltet. Hos én af brigaderne oplever jeg således at blive holdt vågen af både en falkeunge (der skræpper op og ville have mad) og en rensdyrkalv, der kalder på sin mor ved at grynte højlydt i en hel stiv klokke time. Nomaderne sover i øvrigt iført lange rensdyrstøvler og med en rensdyrjakke/anorak som dyne. Jeg foretrækker at bruge min sovepose – med en gennemsnitshøjde på omkring 160 cm, passer længden på nenetsernes støvler og jakker ikke helt til min størrelse.

Maden hos brigaderne er til gengæld noget bedre end den, som jeg har fået hos de tre familier. I brigaderne har man oftest lidt flere produkter, fordi de som regel mindst én gang om sommeren får besøg af en helikopter fra det lokale statsbrug – og i modsætning til de private nomader, så får de rent faktisk også en løn fra statsbruget, omend den er til at overskue. Grundlæggende er

det dog igen meget det samme jeg får: Fisk, fisk og atter fisk, serveret med tørret brød og te. Og så en enkelt heldig gang hos 1. brigade også en rensdyrgryde med ris, som jeg sent skal glemme.

Alene på tundraen

Fra 2. brigade kommer jeg til at gå de næste 40-50 km for mig selv og ser bl.a. en forpjusket ulv på vejen. Den næste brigade er 5. brigade fra Panaevsk-statsbruget, men jeg har kun kunnet få vage oplysninger om, hvor de står, så jeg er ikke engang sikker på, at jeg finder dem. Men som sædvanlig er udsigten på den flade tundra formiddabel – særligt når man 'bestiger' én af bakkerne i området. Ind imellem føler man nærmest at have udsigt til verdens ende, så chancen for at spotte en tjum 10 km borte med kikkerten er ikke lille. Og det er lige akkurat, hvad der sker for mig med 5. brigade. Jeg kommer til at bo hos Oleg, som næsten ligner Bin Laden på en prik. Faktisk tror jeg ikke det ville være nogen dårlig idé for Bin Laden at gemme sig på Jamalhalvøen, men jeg kan vist godt afvise alligevel, at det var ham. Oleg hjælper mig over en mindre flod, så jeg undgår at gå en stor omvej, og han fortæller, hvordan jeg mest hensigtsmæssigt kommer videre til Morrasale uden om de største sumpområder. Store dele af Jamalhalvøen står under vand, og det kan betale sig at kigge godt på kortet og lytte til lokale råd for at undgå de værste områder. Hvis først man har bevæget sig ud i sumpområderne, så kan man godt regne med en våd sok (trods gummistøvler) og en gennemsnitsfart der bliver sat ned til 1-2 kilometer i timen.

Tre underligere familier

Efter endnu et par dage og yderligere et par besøg hos 6. og 8. brigade fra Panaevsk, så oprinder dagen endelig, hvor Morrasale dukker op ude i horisonten. Tættere på bliver jeg modtaget af tre knægte, som tumler mig i møde. De viser sig at være sønner af Ilja, manden i én af de tre familier, som bor året rundt i Morrasales forfaldne træhuse, fra dengang i sovjettiden, hvor stedet var en mindre landsby med en stor militærforlægning. Nu ligner det mest af alt en spøgelsesby med højst 3 beboelige huse tilbage og et hav af rustne tønder og andet affald, som ligger og flyder på stranden. Ilja er en ældre mand med et behageligt sind og byder mig straks indenfor i et af spøgelseshusene. "Prøv noget af det her", siger han efter at have hørt min historie, mens han rækker mig et krus med noget der ligner tynd, gæret hoppemælk. Det viser sig at være hjemmebrændt sprit lavet på sukker – og det smager fuldstændigt som rævepis må smage. Heldigvis undgår jeg at skulle drikke kruset ud, da én af Iljas knægte tumler ind i bordet og får det til at vælte. "Du må have os undskyldt, hvis vi er lidt fulde, vi har drukket en del af det her", siger han. Den yngste er vel 13 år, og den ældste omkring de 20. Ilja selv drikker ikke. De tre børn viser sig at være en belastning at være sammen med, selv når de ikke er fulde. Ilja er flink og giver mig husly i et af husene, men det ændrer ikke ved, at børnene og de to andre familier er nogle underlige starutter. Flere af brigaderne havde allerede advaret mig og fortalt, at familierne i Morrasale er 'vilde' folk, som også er fattigere end de fleste, fordi de ikke har nogle rensdyr. De lever udelukkende af fiskeri og forsøger at sælge noget af det til opkøbere, men den slags er der selvfølgelig ikke mange af på disse kanter. Ilja serverer en lækker Omul-fisk for mig, som er federe og mere lækker end mange af de fisk, som jeg har fået hos rensdyrnomaderne.

Pavlovitj

Jeg opgiver hurtigt tanken om at få et lift i motorbåd sydpå hos nogle af de tre familier. Dels fordi de er så underlige, og ikke mindst fordi, de ikke har benzin nok. I stedet sejler Ilja mig over på den anden side af Morrasale-floden, hvor der ligger en russisk meteorologisk station. Stationschefen, Pavlovitj, byder mig velkommen og lytter interesseret til min historie og videre planer. Han afviser dog med det samme at hjælpe mig videre sydpå med båd. "Det er overhovedet ikke nødvendigt". "Hvis jeg var dig, så ville jeg vandre 80 km videre sydpå til Viktoria" "Derfra har du mulighed for at få et båd- eller helikopterlift i en hvilken som helst retning, og de 80 km ville jeg selv kunne gå på en lang dag", siger han. Jeg kigger en ekstra gang på Pavlovitj: En stor mand med mindst 20 kg for meget på sækken. Jeg føler mig overbevist om, at han ikke engang

vil kunne gå en halv time med min rygsæk. Vasilij, Pavlovitjs assistant, retter sin chef lidt og siger så diplomatisk han kan, at jeg nok skal regne med et par dage mere. Pavlovitj er dog sikker i sin sag, selv om han aldrig har gået ruten selv. "Jeg ved det, fordi de lokale siger, at floderne er meget lavvandet på denne rute" "Du kan så nemt som ingenting gå langs den jævne strandbred". Om ikke andet, så serverer Pavlovitjs kone nogle skønne blinis med syltetøj og en fantastisk kålsuppe. Vasilij tilbyder mig et brusebad, og da jeg vil købe noget konserveres og mad til den videre tur, så får jeg alt det jeg vil gratis af Pavlovitj.

9. brigade

Næste morgen er jeg alene igen – på vej mod Viktoria og mekkaet 'hvorfra transport i alle retninger er muligt' – ifølge Pavlovitj. De første 20 km går lidt som Pavlovitj har spået. Det er nemt at gå på strandbredden i forhold til den sumpede og ujævne tundra, og der er ingen problemer med floderne. Vejret er også med mig, og under en frokost, hvor jeg sidder og nyder havudsigten, får jeg pludselig selskab en sæl, der kravler op på land. Den forsvinder dog ligeså hurtigt som den kom, da jeg skal til at fotografere den.

Men så stille og roligt begynder problemerne at komme. Floderne bliver større og umulige at krydse langs strandbredden. I stedet må jeg gå flere kilometer ind i landet for at finde et krydsningssted – og tilbage igen i håbet om, at strandbredden stadig er god at gå på. Men det bliver den ikke ved med at være – den bliver blød som kviksand – og snart er jeg tilbage på tundraen igen, 5-6 km fra havet, hvor jeg ofte støder på moseområder eller ufremkommelige passager med højt pilekrat. Jeg møder et par enkelte private familier på vejen, som fortæller, at 9. brigade fra Panaevsk står i nærheden. 9. brigade? Det er jo dér, hvor Piko og hans familie bor, som jeg besøgte en vinter for 7 år siden. Det var Piko, som dengang tilbød, at jeg kunne gifte mig med hans dengang 18-årige datter!

Da jeg nærmer mig Sevrito-søen, dukker de 7 tjunmer fra 9. brigade ganske rigtigt op bag en bakketop, som de private nomadefamilier har fortalt mig. Jeg nærmer mig, men er godt klar over, at det kan give lidt problemer, fordi mændene efter sigende er draget videre alene med renerne for et par uger (en praksis som ofte bruges i sommerperioden for at give kvinderne ro til at sy klæder m.m.). Det vil sige, det kun er kvinderne, som er tilbage i lejren. De spotter mig på lang afstand og stiller sig alle i afventende forsvarsposition i en stor klump. Jeg råber på afstand: "Det er mig, Gerner, danskeren." "Kan I ikke kende mig?". Pludselig går der et lys op for nogle af dem, og de begynder at grine. De var vitterligt bange for, at jeg var en terrorist eller lignende, selv om risikoen for at møde en sådan på disse kanter nok må siges at være minimal. Pikos kone fortæller senere, at hun havde taget en økse med til at forsvare sig med, mens en anden kvinde havde forskanset sig i sin tjun ved at stille en slæde foran indgangen.

Næste dag kommer mændene tilbage, og jeg tager et par hyggelige dage sammen med Piko og familien. Det viser sig, at Svetlana (hende jeg skulle giftes med) for længst er blevet gift med en rensdyrnomade længere sydpå og nu har 3 børn. Så der røg den chance.

Piko og de andre mænd i brigaden griner af Pavlovitj og hans pralen med, hvor hurtigt han kan gå til Viktoria. De er godt klar over, at det ikke er så nemt som han påstår, og er bekymrede for, hvordan jeg overhovedet skal nå dertil.

Viktoria

Det går nu meget godt, selv om der fortsat er problemer med nogle af floderne, som stadig er dybe selv 5-6 km fra havet. Jeg bruger lang tid på at finde steder at krydse – flere gange når vandet til omkring navlen, men heldigvis er strømmen i dem sjældent særlig kraftig.

Allerede 10 km fra Viktoria kan jeg se tagene fra både 2- og 3-etagers bygninger rage op i horisonten. Viktoria ligger ved Baradaratskaja-bugten og er det sted, hvorfra gassen til sin tid skal komme i rørledninger fra Bovankenovo og fortsætte over bugten til fastlandet. I øjeblikket er man ved at lægge rør ned i havet og forberede den videre transport af gas over land, hvilket beskæftiger omkring 300-400 russere året rundt. Tættere på er det et meget ucharmerende billede der tegner sig af små metalbarakker, betonveje og sand over alt. Sandet bruges til at bygge veje

og ligger som en tung støvsky over hele området. Jeg kommer frem til, at jeg ligeså godt kan være målrettet og spørge efter chefen med det samme. Dmitrij Aleksandrovitj, som han hedder, er en fyr på min egen alder, som med sin krøllede t-shirt og fedtede nakkehår ligner alt andet end en russisk chef. Men alle her i Viktoria er vist lidt mærkede af forholdene og lægger ikke den store vægt på former og udseende. Dmitrij lyser helt op, da han hører min historie. Russere kan godt lide, når noget er ekstremt, og Dmitrij opfatter åbenbart mit vandreprojekt som værende i denne kategori. "Hvad kan jeg hjælpe med?", spørger han. Jeg forklarer, at det jeg allerhelst vil er at have et helikopterlift sydpå til Gazproms jernbane, eller alternativt at sejle 60-70 km sydpå til en købmand ved Juribej-floden, hvorfra der ikke er langt til jernbanen. Ingen af delene kan han hjælpe mig med. Helikoptere er der masser af, men de flyver allesammen vestpå til byen Vorkuta på fastlandet. Bådene har han ingenting at gøre med – han foreslår at jeg evt. selv forhører mig hos havnechefen. Derefter kalder han på sin sekretær, som får besked på at tage et billede af mig og Dmitrij sammen, og han sørger for at jeg bliver indkvarteret sammen med 4 andre russere i én af de små barakker. Kantine står også åben for mig, så igen er der ingen smalle steder, når det kommer til gæstfriheden.

Njet

Jeg ender med at blive tre dage i Viktoria – alt for meget, men en konsekvens af at ingen ting vil lykkes for mig. Jeg bruger bl.a. lang tid på at opstøve en motorbåd eller lignende, som mod betaling vil sejle mig sydpå til Juribej-floden. Men forgæves. Der findes rent faktisk både, og der er også masser af benzin i Viktoria, men alligevel er det ikke så nemt. Folk er flinke og nysgerrige, men ingen af de russere som arbejder her, ved noget om det område, de befinder sig i. De kommer alle pga. lønnen, som efter russiske forhold er ganske høj (ca. 10.000 kr./md efter skat) og arbejder i et halvt år ad gangen uden at komme hjem.

Bare det at finde én, som kender Juribej-floden (Jamalhalvøens største og længste flod) er en udfordring, og ingen har hverken lyst eller mulighed for at hjælpe mig, selv om det højst vil tage et par timer hver vej i en hurtig motorbåd.

Den sidste løsning er et lift med helikopteren til Vorkuta. Herfra kan jeg tage toget sydpå til byen Labytnangi og derfra videre ad Gazproms jernbane nordpå igen. En stor omvej, men åbenbart den eneste løsning. Jeg banker på døren hos Dmitrijs kontor og spørger, om det er muligt at få et lift med næste helikopter til Vorkuta. Han nikker og siger, at der er masser af ledige pladser for tiden, men han bliver nødt til lige først at ringe til direktøren for 'Lengazspetsstroj' i Skt.Petersborg, som er hans chef og ham, som skal give grønt lys. Jeg sidder på kontoret og følger samtalen mellem Dmitrij og direktøren. Direktøren fatter tilsyneladende ikke en hujende fis af, hvordan nogen turist kan have gået fra Bovanenkovo til Viktoria, og han bliver tydeligvis usikker på, hvad jeg er for en. Til sidst lægger Dmitrij røret på og siger: "Det blev et nej". Hm, det var ikke så godt. Nu hvor direktøren i Skt.Petersborg har sagt nej, så er det vel kun Putin og Medvedjev, som kan give mig lov. Jeg tygger lidt på det sure afslag og kigger på kortet. Hvis jeg skal vandre til jernbanen, så er der kun én mulighed. Jeg bliver nødt til at vandre de 120 km til jernbane-broen over Juribej, men undervejs skal jeg kryde Jasavejjakha-floden, som jeg kan se må være en bred og meget dyb flod. Jeg har desuden på fornemmelsen, at der ikke vil være nogle nomader i området på denne årstid, så jeg kan heller ikke forvente hjælp fra den kant til krydsning af floden.

En kylling i rygsækken

Tilbage i barakken fortæller jeg min 4 værelseskammerater om historien. "Du skulle aldrig have spurgt chefen, det var fuldstændigt unødvendigt", siger Misha. Men nu hvor chefen har sagt nej, så lader de mig alle fire forstå, at mulighederne slet ikke er udtømte. "Du skal selvfølgelig bare lave aftalen med piloten selv" "Når helikopteren lander, så spørger du piloten, om han har plads til én mere, og du tilbyder omkring 5000 rubler for servicen (ca. 1000 kr.)", fortsætter Misha. De andre nikker bekræftende, og Andrej skriver en seddel på russisk, som jeg bare kan overrække piloten eller styrmanden – når helikopteren lander er der nemlig så meget larm, at det kan være

svært at snakke, og ombordstigningen sker på få minutter. På sedlen står der: "Til kaptajnen! Uopsætteligt nødvendigt for mig at flyve til Vorkuta hurtigst muligt. Kontant betaling garanteres".

Jeg får dog aldrig brug for sedlen. De næste par afgangne bliver aflyst, og desuden får jeg at vide, at den næste helikopter skal transportere en mindre deligation af chefer og andre høje personer, måske endda selveste direktøren fra Skt.Petersborg. Jeg vælger derfor at krybe til korset efter en lidt aparte proviantering i kantinen, som venter på friske madforsyninger. Således vandrer jeg af sted med 5 franskbrød, lidt fiskekonserves, et par glas syltetøj og en hel stegt kylling i rygsækken.

Svømmetur i floden

Første stop er Khelmerto-søen efter et par dages vandring. Her møder jeg Ivan Fisker – en russisk knark, som bor det meste af året i et selvbygget skur på få kvadratmeter. Ved siden af ligger ruinerne af det skur, som brændte sidste vinter, mens Ivan var ved at sætte net i søen. "Et glas med parafinolie faldt ned på brændeovnen, og så pludselig stod hele lortet i flammer", fortæller Ivan, mens vi sidder og får en kop te og spiser hans hjemmebagte fiskefrikadeller. Ivan kender ikke noget til Jasavejjakha-floden, men giver mig ret i, at den nok et noget dyb og bred at krydse til fods. Han bander og svovler over chefen i Skt.Petersborg, som ikke ville give mig et lift med helikopteren. "Det er ikke normal opførsel i nordlige egne", siger han. Jeg takker for fiskefrikadellerne og er glad for at vide, at Ivan bor her ved søen, hvis det bliver nødvendigt at vende om og gå tilbage til Viktoria.

Næste dag når jeg til Jasavejjakha-floden. Den er lige akkurat så bred og stor, som jeg havde frygtet. Jeg bruger et par timer på at gå opstrøms for at finde et sted at krydse, men forgæves. Jeg kigger på kortet – den er ond som et langt år, og jeg befinder mig tæt på dens udløb i Juribej-floden. Hvis jeg skal finde et sted at krydse opstrøms, så skal jeg nok regne med at gå mindst et par dage. Jeg sætter mig ned og overvejer situationen. At gå de 60 km tilbage til Viktoria er ikke ligefrem noget der trækker voldsomt – og hvad så dér, i øvrigt? Jeg vælger den sidste mulige løsning – at svømme over den 50 meter brede flod. Jeg har et par vandtætte sække, som jeg kommer tingene i, og med dem kaster jeg mig ud i floden. Cirke halvdelen ad vejen kan jeg gå, den sidste halvdel svømmer jeg. Vandet er ikke ligefrem varmt, men det går an. Værre er det, når jeg kommer op på land, hvor der blæser en kraftig vind. Seks gange må jeg krydse floden, før jeg har fået alle tingene med. Tænderne klapper og benene er ved at gå i kramper, da jeg endelig står på den anden side med en bunke så stor, som skal pakkes ned i rygsækken igen.

I mål

Humøret og selvtilliden er i top efter krydsningen af Jasavejjakha. Nu er der ingen ting, der kan stoppe mig fra at nå jernbanebroen over Juribej-floden. Det er midten af august måned, midnatsolen er forsvundet, og natterne begynder så småt at blive mørke. Da jeg den sidste aften slår teltet op, kan jeg se lyset fra Juribej-stationen i det fjerne. Jeg skyder det til at være 7-8 km borte, men regner med omkring 10 km for at være på den sikre side. Det viser sig at være 22 km væk! Hvilket i virkelighedens verden bliver til mindst 30 km, da jeg langt fra kan gå direkte mod målet næste dag. Desuden mangler jeg kort for dette område og går derfor nærmest i blinde. Den sidste dag bliver derfor en meget lang dag. Sent om aftenen bliver jeg samlet op af 4 russere, som arbejder på Juribej-stationen, men er ude i deres terrængående køretøj for at sætte net i en af søerne et par kilometer væk. Og en fisketur uden vodka er set med russiske øjne som en god middag uden dessert. Tilbage i barakkerne bliver den ene flaske vodka efter den anden derfor åbnet. Jeg er fuldstændig udmattet efter en dagsmarch på 30 km og skal ikke nyde noget af at hælde sprut indenbords i store mængder. "Hvad med 50 gram, kan du ikke bare drikke 50 gram?", spørger den ene russer. Vodka måles i gram i Rusland, og 50 gram er mindstemålet (ca. 5 cl). Jeg nikker og får et trekvart fyldt tandkrus stukket i hånden. Jeg nipper til det, så meget som jeg synes, jeg bliver nødt til for ikke at fornærme nogen, og kaster mig over stegt kylling, kaviar, friskt brød og andre lækkerier, som bliver sat på bordet. Næsten to måneder på tundraen

med for lidt og ensformig mad har sit sine spor, og min appetit er glubende som mindst 10 sultne ulve. “Du bliver nødt til at drikke mere vodka” “Sammen med maden vil det virke som den rene naturmedicin for din krop”, siger den ene russer. Næste morgen ser jeg ham stå og knække sig bag én af barakkerne.

Syg i en tjum

Den sidste uge går med at finde min 'gamle' familie fra 3. brigade i Panaevsk, som jeg har besøgt mange gange tidligere. Jeg tager togbanen sydpå og finder dem let ved at spørge et par andre brigader i området. Alt er som det plejer – hyggeligt at gense dem og se hvor store børnene er blevet, som jeg så første gang for 8 år siden. Ignat – den mindste på 8 år – har feber, da jeg kommer. Desværre ryger jeg på samme vogn og ligger med næsen i vejret de næste 4-5 dage. Det er ikke så morsomt at ligge i en tjum med 39 grader i feber (med kun rå eller kogt fisk på menuen), og særligt ikke når det arktiske efterår begynder at sætte ind med regn og blæst fra nord. Mens jeg ligger i min febevildelse og dog kan se frem til et gensyn med civilisationen, og et madorgie i dagligdagen der slår alt, hvad nogen nomade nogen sinde har set, så fortsætter disse nomader med at leve året rundt på tundraen – uanset vejr og vind. Og uanset om der er fisk i nettet eller om Gazprom bygger betonveje på tværs af renernes migrationsruter. Jeg er fuld af beundring og har dyb respekt for disse mennesker – og ikke mindst deres store gæstfrihed under så svære forhold. Måske det er derfor jeg allerede nu kan sige, at det formentlig ikke er sidste gang, jeg tager turen nordpå til Jamalhalvøen... rå fisk eller ej ☺